

Turizem v času krize zaradi covida-19

Ljubica Knežević Cvelbar

Izbruh covida-19

- V novejši človeški zgodovini nismo imeli izbruha pandemije.
- Trenutno nas pesti humanitarna kriza, tej pa bo sledila finančna kriza.
- Izbruh je mogoče primerjati z vojnimi razmerami, le da infrastruktura tokrat ne bo uničena.
- To je pretreslo večino gospodarstev in vlad, saj so mnogi pričakovali to, kar se je dogajalo s sarsom.
- Pandemija je nepredvidljiva, saj časovni okvir njenega poteka ni znan.
- Ni mogoče napovedati, kdaj bo cepivo proti koronavirusu pripravljeno, vsekakor pa ga strokovnjaki zavzeto razvijajo.
- Ni mogoče trditi niti, da ne bo drugega izbruha, vendar imamo pozitivne dokaze o izboljšanju stanja na Kitajskem.

Turizem v času izbruha covid-19

- Turizem je v prvih bojnih vrstah.
- Neposredna kriza se kaže tako v ponudbi kot povpraševanju:
 - ✓ podjetja se zapirajo in delavci ne gredo na delo (na Kitajskem ni delovalo več kot 40 % podjetij, v Španiji so zaprta vsa turistična podjetja, podobno je v Sloveniji, večina letal za komercialne polete je ostala na tleh itd.),
 - ✓ turistično povpraševanje je zaradi omejitev gibanja močno zmanjšano ali ga sploh ni.
- Za turizem so značilne visoke naložbe in visoki fiksni stroški poslovanja.
- Tudi podjetja, ki so uspešno poslovala pred krizo zaradi pandemije, lahko v teh razmerah zdržijo največ nekaj mesecev.
- Vlade zdaj ne razmišljajo o turizmu, kar je povsem razumljivo, saj najprej rešujejo življenja, vendar bodo posledice v turizmu hude.

Turizem v času izbruha covida-19

- Več tisoč podjetij ima resne težave pri plačevanju zaposlenih in premagovanju še ene krize po propadu podjetja Thomas Cook, brexitu itd.
- Številna podjetja ne morejo plačati najemnine, več tisoč zaposlenih pa bo lahko do nadaljnjega brez dela.
- Lokalne skupnosti po vsem svetu se bodo morale znajti po svoje brez letnega dohodka.
- Vlade ne bodo pobrale davkov in celoten gospodarski ekosistem je izgubil nujno potrebne vire.
- Dejanske razmere na terenu so hude, pri tem pa za naslednjih nekaj mesecev še ni takojšnjih rešitev.
- Obetamo si, da se bo po tej krizi razvil »nov«, odpornejši turizem (Buhalis, 2020).

Vpliv covida-19 na turizem

Ne smemo obupati in moramo ostati optimistični, ob tem pa moramo razumeti, da so razmere resne ter da turizem še nikoli v svoji zgodovini ni utrpel tovrstne krize. Dolgoročno okrevanje še ni na vidiku. **Po trenutnih predvidevanjih bo to trajalo do 18 do 24 mesecev.**

Trije glavni dejavniki, ki bodo vplivali na okrevanje, so:

1. **čas** – kako dolgo bo trajala kriza,
2. **vlade** – kateri ukrepi bodo sprejeti v podporo podjetjem in delavcem,
3. **obvladovanje kriznih razmer v podjetjih** – ali bodo podjetja imela znanje za potrebno hitro prestrukturiranje.

Vpliv covida-19 na turizem

DANES

- Turizem ustvari **10,4 % svetovnega BDP**.
- Leta 2019 je bilo na svetovni ravni **1,5 milijarde turističnih prihodov** (UNWTO, 2002).
- Turizem ustvarja **320 milijonov delovnih mest** (WTTC, 2020).

KONEC LETA 2020

- **Število turističnih prihodov bo** v letu 2020 upadlo za do 25 % (WTTC, 2020).
- Po teh napovedih bo na svetovni ravni leta 2020 1,1 milijarde turističnih prihodov.
- **Pričakuje se zmanjšanje števila delovnih mest** v letu 2020 **za 12 do 14 %** na svetovni ravni (WTTC, 2020).
- Zaradi izbruha koronavirusa bi bilo lahko izgubljenih **50 milijonov delovnih mest v turizmu** (WTTC, 2020).

Dejstva: Vpliv covida-19 na zasedenost namestitev v Evropi

Occupancy declines significantly around the world

Occupancy % change vs prior year, Week of the 9th – 15th March 2020

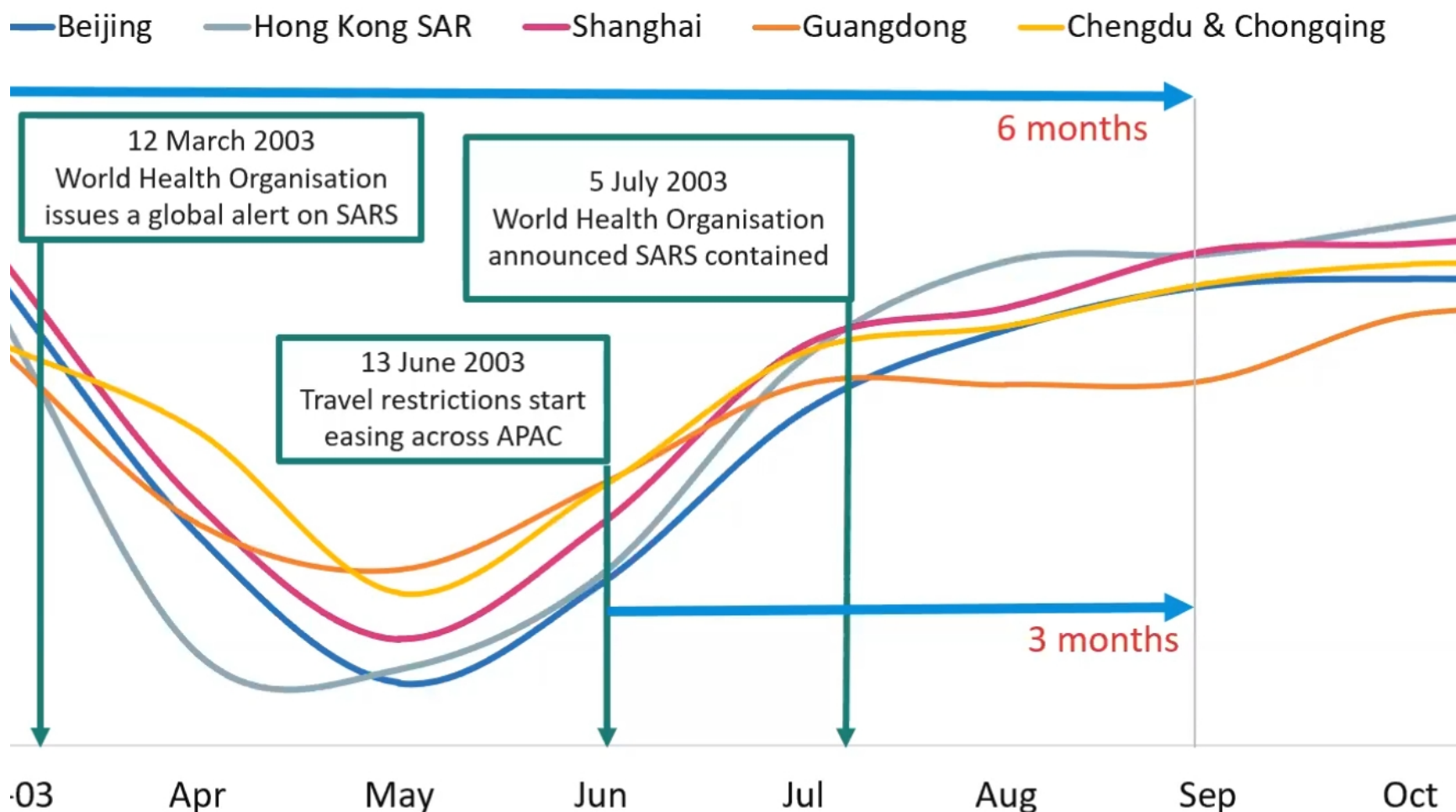
Below -70%		Negative 60-70%		Negative 50-60%		Negative 40-50%		Negative 20-40%	
Italy	-93%	Slovakia	-70%	Israel	-59%	Myanmar	-49%	Portugal	-39%
Lebanon	-77%	Slovenia	-68%	Estonia	-58%	Philippines	-49%	Morocco	-39%
South Korea	-75%	Vietnam	-67%	Cambodia	-57%	Kenya	-46%	Lithuania	-39%
Greece	-75%	Romania	-67%	Poland	-56%	Sweden	-45%	UAE	-37%
Kuwait	-73%	Singapore	-66%	France	-55%	Malaysia	-45%	Ethiopia	-33%
China	-72%	Bahrain	-66%	Hungary	-55%	India	-44%	Turkey	-33%
Croatia	-71%	Saudi Arabia	-65%	Switzerland	-55%	Oman	-43%	Finland	-32%
		Czech Rep.	-64%	Serbia	-55%	Laos	-43%	Canada	-28%
		Japan	-64%	Thailand	-53%	Tunisia	-43%	USA	-27%
		Georgia	-61%	Denmark	-51%	Sri Lanka	-43%	Maldives	-26%
		Austria	-60%	Spain	-50%	Egypt	-43%	Qatar	-26%
		Belgium	-60%	Netherlands	-50%	Ireland	-41%	Russia	-25%
		Bulgaria	-60%	Germany	-50%	Ukraine	-41%	UK	-23%
						Ghana	-41%	Latvia	-23%
						Tanzania	-40%	Indonesia	-23%

Dejstva: Vpliv covida-19 na zasedenost namestitev

- Po podatkih STR je razvidno značilno zmanjšanje zasedenosti namestitev.
- Trgi Srednje in Vzhodne Evrope se v marcu 2020 spopadajo s 70-odstotnim zmanjšanjem prihodka na razpoložljivo sobo (STR, 2020).
- Poletna sezona 2020 bo za potovanja v oddaljene kraje izgubljena.
- Okrevanje bo zaradi finančne krize, ki bo sledila, počasno.

Kaj se lahko naučimo iz preteklosti: zasedenost zmogljivosti na Kitajskem po sarsu

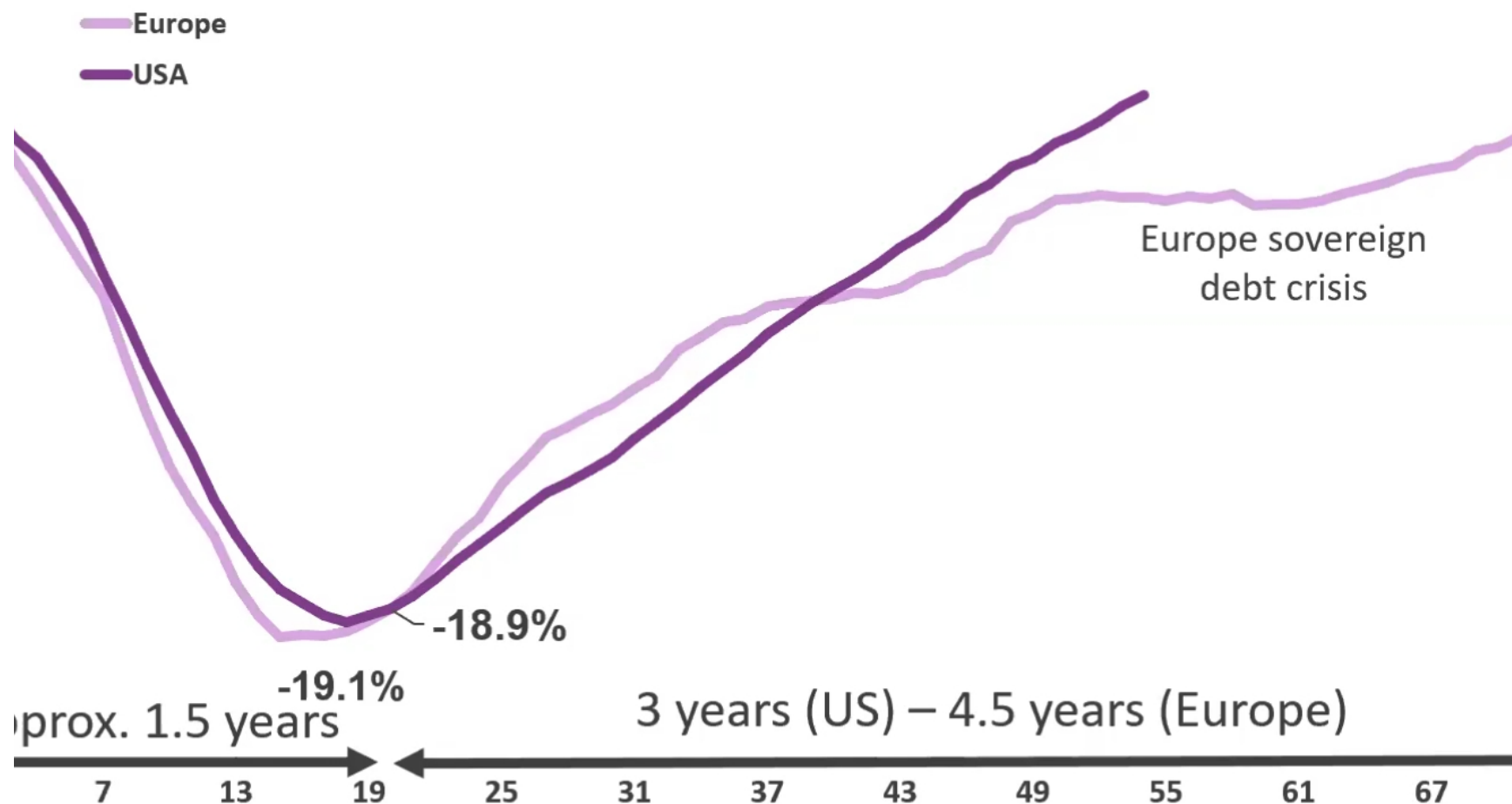

Okrevanje po sarsu

- Sars je bil omejen pretežno na azijski trg in ni ustvaril pandemije.
- Uvedeni ukrepi za omejitev povpraševanja in ponudbe so bili v primeru sarsa precej blažji.
- Okrevanje je potekalo v obliki **črke V** – močan padec, nato pa močna rast in vrnitev v prejšnje stanje.
- Kitajski trg je okreval v šestih mesecih.
- Turizem in gostinstvo sta bila po izbruhu sarsa zelo odporna.

Kaj se lahko naučimo iz preteklosti: prihodek na razpoložljivo sobo po finančni krizi leta 2008

Okrevanje po finančni krizi leta 2008

ZASEDENOST NAMESTITVE

Leta 2008 se je zaradi finančne krize zasedenost namestitev v 18 mesecih zmanjšala:

- v Evropi: za 9 %,
- v ZDA: za 11 %.

Čas okrevanja na ravni pred krizo je bil dolgotrajen na obeh trgih:

- v Evropi: 3,5 leta,
- v ZDA: 2,5 leta.

PRIHODEK NA RAZPOLOŽLJIVO SOBO

Leta 2008 se je zaradi finančne krize prihodek na razpoložljivo sobo v 18 mesecih zmanjšal:

- v Evropi: za 19 %,
- v ZDA: za 19 %.

Čas okrevanja na ravni pred krizo je bil dolgotrajen na obeh trgih:

- v Evropi: 4,5 leta,
- v ZDA: 3 leta.

Kaj se lahko naučimo od Kitajske glede covida-19: raziskava med hotelierji

- Kitajski hotelirji verjamejo, da bo kriza zaradi pandemije trajala vsaj šest mesecev.
- Vpliv na uspešnost hotelov na Kitajskem bo precej hujši, kot je bil v primeru sarsa.
- Na Kitajskem hotelirji napovedujejo izjemno pesimistične vrednosti za vse kazalnike uspešnosti poslovanja.
- Na Kitajskem so hotelirji pesimistični glede okrevanja povpraševanja s tujih trgov: tako za poslovne kot počitniške namene.
- Kitajski turistični trg optimistično pričakuje okrevanje domačega trga na področju poslovnih potovanj.
(HTL, 2020).

Pridobljena spoznanja

- Današnja pandemija je bolj podobna stanju v času sarsa kot finančni krizi leta 2008.
- Sars je imel majhen, a pomemben vpliv na turistični trg na Kitajskem in v Aziji.
- Na podlagi razmer s sarsom smo spoznali, da je turizem odporen in se razmeroma hitro vrne na predkrizne vrednosti.
- Na podlagi te izkušnje lahko pričakujemo:
 - dolgotrajnejše okrevanje, ki bo trajalo vsaj 18 do 24 mesecev,
 - prestrukturiranje turističnih podjetij in spreminjanje poslovnih modelov,
 - povpraševanje v turizmu ne bo povsem usahnilo, bo pa imelo leto premora,
 - likvidnost bo ključna za obstanek, zato bi turistična panoga potrebovala načrte za reševanje finančnih težav in pomoč države,
 - v panogi bo izgubljenih veliko delovnih mest.

OKREVANJE

Okrevanje po covidu-19

- **Za zanesljive napovedi je še prezgodaj.**
- Zmanjšanje turističnih prihodov za vsaj 25 % na svetovni ravni in zmanjšanje zaposlitev za 12 do 14 % po vsem svetu, pri tem bodo nekateri trgi bolj prizadeti kot drugi (WTTC, 2020).
- Strokovnjaki pričakujejo v letu 2020 40-odstotno zmanjšanje turističnega povpraševanja (Leonard, 2020).
- Naložbe bodo po vsej verjetnosti delno ali v celoti odložene.
- Okrevanje bo počasnejše zaradi finančne krize, ki bo sledila.

Okrevanje po covidu-19

- Destinacije z velikim deležem mednarodnih obiskovalcev bodo bolj izpostavljene in bodo utrpele večje izgube.
- Destinacije z velikim domačim povpraševanjem in ki so dostopne z avtomobilom ali javnim prevozom, bodo imele prednost in hitreje okrevale.
- Leto 2020 bo zaznamovalo preživljanje dopusta doma ali v bližnjih krajih (kratkotrajni oddih ne predaleč od doma).

OBETI ZA TRGE

- Kitajsko turistično povpraševanje se bo ohladilo. Po pričakovanjih se bo kitajska turistična poraba zmanjšala za od 25 do 30 % (Pham, 2020).
- V Evropi pričakujemo velik upad povpraševanja za: Italijo, Španijo, Grčijo in verjetno Turčijo.
- Trenutno je še težko napovedati, kako se bodo razmere razvijale v ZDA. Trenutni kazalniki niso obetavni.

Katera področja bodo razmere najbolj prizadele?

GOSPODARSTVO

- Organizatorji velikih dogodkov
- Križarjenja
- Letalske družbe
- Hoteli in zasebne namestitve

DESTINACIJE

- Destinacije, ki so odvisne od mednarodnih trgov – mestne destinacije
- Destinacije z visoko sezonskostjo

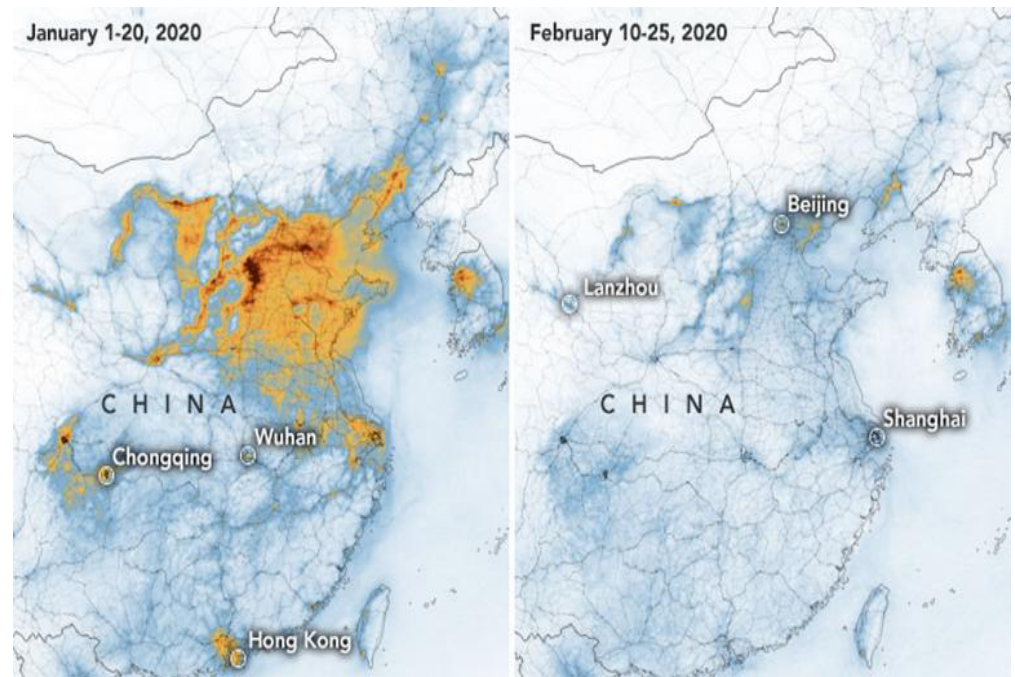
Vpliv na vedenje turistov

- Ne vemo:
 - kako bo trenutna omejitev gibanja vplivala na odločitve ljudi glede potovanj v prihodnje,
 - kako bo strah zaradi pandemije vplival na odločitve glede potovanj v prihodnje?
- Vemo:
 - da bodo vsi komaj čakali, da bi šli ven iz zaprtih prostorov,
 - da bo ostala želja po potovanju,
 - da bodo mednarodna potovanja verjetno odložena,
 - da bo finančna kriza vplivala na razpoložljivi dohodek.

Nekateri pozitivni vidiki krize zaradi pandemije

- Za okolje so zdajšnje razmere boljše, saj naravnih virov ne obremenjujemo tako močno, kot smo jih prej.
- To je priložnost za okolju prijaznejši življenjski slog.
- Zaradi pandemije ljudje razmišljajo in načrtujejo širše, poleg tega so bolj samoodgovorni.
- Zaradi pandemije smo manj odvisni od globalizacije in množičnega potrošništva, morda ravnamo bolj trajnostno.
- Lokalne skupnosti bi lahko imele priložnost, da premislijo o popolni odvisnosti od turizma, ki je zelo ranljiv.

Nekateri pozitivni vidiki krize zaradi pandemije

NI več razprave o
PRETURIZMU, ki so jo
usmerjali mediji.

Lokalne skupnosti bodo morda
začele bolj spoštovati turizem
zaradi vseh koristi, ki jih ta
panoga prinaša lokalnemu
gospodarstvu in prebivalcem.

UKREPI

Priporočila WTTC

- **PLAČE:** Treba je zagotoviti finančno pomoč, da se zaščitijo dohodki milijonov delavcev v panogi, ki se spoprijema s hudimi gospodarskimi težavami.
- **POSOJILA:** Vlade morajo podjetjem, ki se ukvarjajo s potovanji in turizmom po vsem svetu, ter milijonom malih in srednjih podjetij omogočiti daljšo dobo odplačevanja ključnih, neomejenih brezobrestnih posojil, kot spodbudo, da preprečijo njihov propad.
- **DAVKI IN DAJATVE:** Vse vladne davke, dajatve in finančne zahteve za sektor potovanj je treba s takojšnjim učinkom preklicati za vsaj 12 naslednjih mesecev (WTTC, 2020).

Priporočila Evropske komisije (ETC)

- **Začasna državna pomoč** nacionalnih vlad za sektor turizma in potovanj.
- **Hiter in preprost dostop do kratko- in srednjeročnih posojil** za premagovanje pomanjkanja likvidnosti, vključno s sredstvi, ki jih je EU zagotovila v okviru pobude v odziv na koronavirus, pri čemer se ukrep začne z MSP in se nato razširi.
- **Zaščita delavcev pred brezposelnostjo in izgubo dohodka** (programi za krajši delovni čas, programi dodatnega strokovnega usposabljanja in prekvalifikacije) in podpora samozaposlenim deležnikom v turizmu.
- **Hitra uvedba evropskega sistema pozavarovanja za primer brezposelnosti.**
- **Odlog plačila davčnih obveznosti in prispevkov za socialno varnost.**
- **Takojšnja začasna odprava zahteve glede slotov na letališčih.**
- **Podporni ukrep za širše kulturno področje** (umetnost in dediščina)
- **Boljše usklajevanje med nacionalnimi organi** v smislu usklajenih potovalnih nasvetov v prizadete regije in zahtev glede potnikov, ki se vračajo s teh območij (Tourism Manifesto, 2020).

Kratkoročni ukrepi za panogo

- **Prilagoditev politik odpovedi rezervacij.** Nekateri hoteli ponujajo celo 120 % vrednosti odpovedi za prihodnjo uporabo.
- **Nadzor nad stroški.** Zmanjšanje vseh nepotrebnih stroškov in na žalost zmanjšanje stroškov zaposlenih.
- **Zmanjšanje in prestrukturiranje oglaševalskih proračunov.** Trenutno mehko trženje in trženje za spodbujanje, preusmeritev proračuna na domači trg in bližnje trge.
- **Začasna uporaba zmogljivosti za zdravstvene namene.** Hoteli se lahko uporabijo kot prostori za karanteno za državljane ali zdravstveno osebje.
- **Kratki oddihi.** Številni delavci po krizi zaradi pandemije ne bodo izkoristili (dolgi) počitnic. Privlačnejši bodo krajši oddihi.
- **Pomembna vloga turizma.** Vlade po vsem svetu bodo ugotovile, kako pomembna je ta panoga. Izgubljeni bodo številna delovna mesta in precejšnji dohodki, s čimer se bo pokazala vloga turizma za lokalne skupnosti.
- **Prestrukturiranje za večjo odpornost.** To naj bo priložnost za prestrukturiranje in odpiranje novih poti za podjetja.

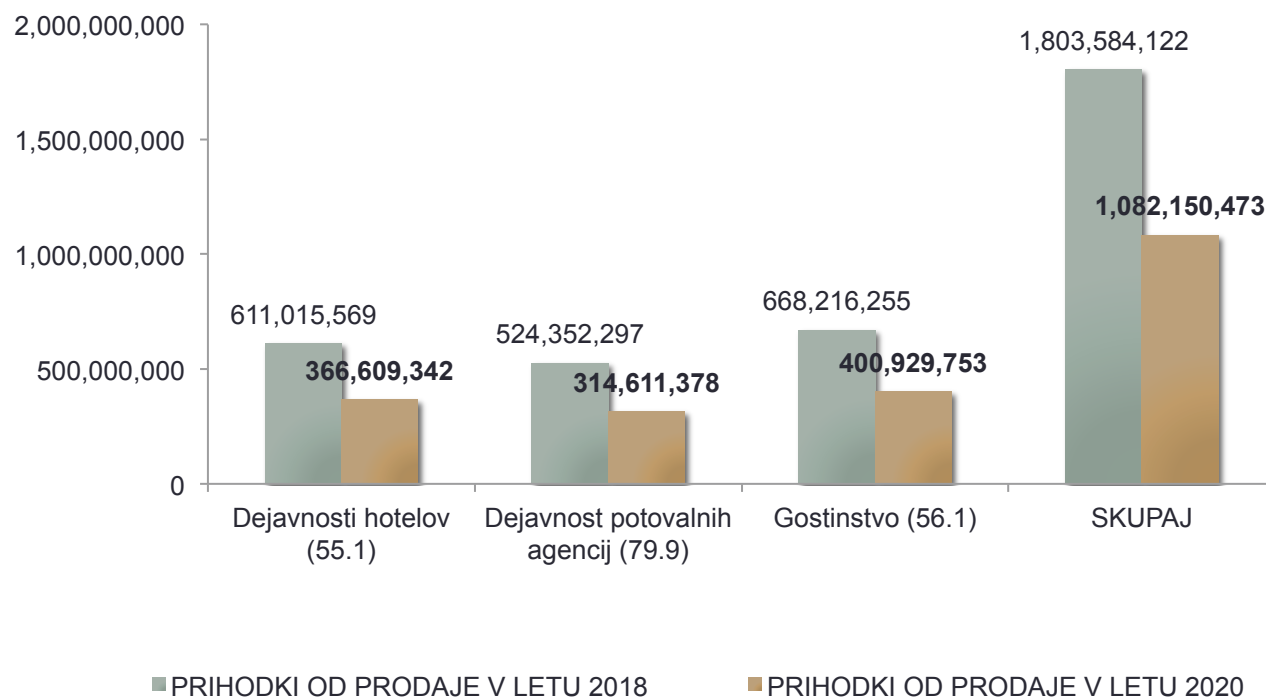
Kaj lahko pričakujemo za slovenski turizem?

- Te razmere bodo slovenski turizem močno prizadele.
- Pričakujemo lahko zmanjšanje povpraševanja za od 25 do 50 %, odvisno od vrste turizma.
- Pričakujemo lahko zmanjšanje zaposlovanja za od 15 do 30 %, odvisno od vrste turizma.
- Naložbene bodo po vsej verjetnosti delno ali v celoti odložene.

Scenarij 40-odstotnega zmanjšanja turističnega prometa

**40-odstotno ZMANJŠANJE PRIHODKOV
= IZGUBA 720 MILIJONOV EUR**

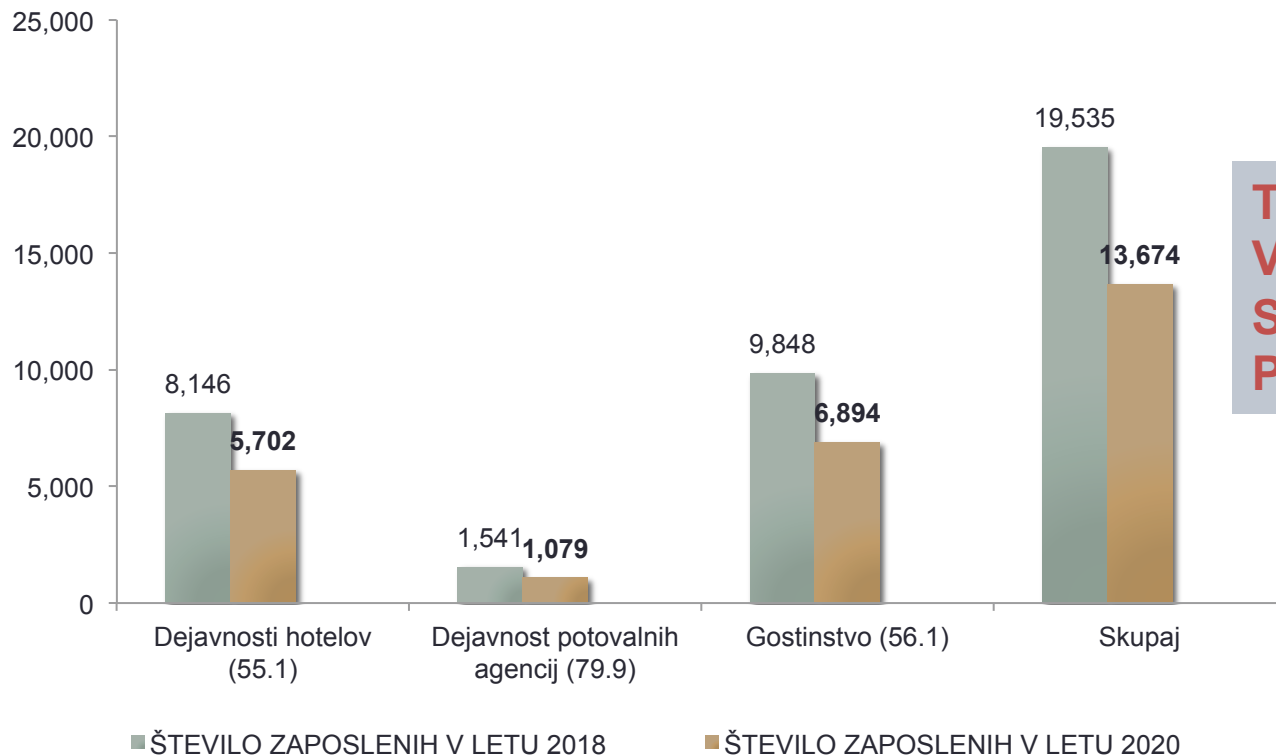

**TO SO NEPOSREDNI
VPLIVI,
SKUPNI VPLIVI SO
PRECEJ VEČJI.**

Vir: AJPES, 2020.

Scenarij 30-odstotnega zmanjšanja zaposlovanja v turizmu

**30-odstotno ZMANJŠANJE NEPOSREDNEGA ZAPOSLOVANJA
= IZGUBA 5.860 DELOVNIH MEST**

**TO SO NEPOSREDNI
VPLIVI,
SKUPNI VPLIVI SO
PRECEJ VEČJI.**

Vir: AJPes, 2020.

Priporočeni ukrepi za Slovenijo

- V prvi fazi se pričakuje sveženj pomoči, ki ga vlada pripravlja in bo podjetja razbremenila stroškov dela.
- Problem za turistična podjetja je lahko zahteva, da so delavci na čakanju še naprej zaposleni vsaj šest mesecev. Turizem letos ne bo okreval in bo težko zagotoviti prihodke za plače do konca leta.
- Turizem bi potreboval brezobrestna posojila z državnimi poroštvi, dolg odlog in dolge dobe odplačil, da bi se vzdržala likvidnost (dobre rešitve sta uvedli Avstrija in Švica).
- Po krizi zaradi pandemije bi bilo koristno lokalnemu prebivalstvu ponuditi vavčerje ali druge spodbude za preživljanje počitnic doma.

Sklep

- Kriza bo ustvarila izzive, a tudi priložnosti za prestrukturiranje in izboljšanje panoge.
- Razmislite, kako narediti svojo organizacijo odpornejšo: poiščite nove trge ali segmente, nove izdelke, opredelite nov fokus, uporabite nove digitalne rešitve in nove delovne prakse.
- Navaditi se je treba, da so edina stalnica v življenju spremembe ter da moramo biti spretni in se jim ustrezno prilagajati.
- Morali bi imeti dober izobraževalni sistem za hitro prekvalifikacijo zaposlenih.
- Moramo ostati optimistični, ko razmišljamo o prihodnosti.

Hvala za pripombe, ki jih lahko pošljete na
e-naslov: ljubica.knezevic@ef.uni-lj.si.

